

Terminoloxía del horru

ARMANDO GRAÑA

Ye perconocío que l'horru asturianu ye un tipu celleru alzáu del suelu per cuatro altos pies y fechu anteramente de maera. La so función ye abondo amplia, pues non solo acubixa los granos de la collecha, n'especial el maíz, sinón qu'afurruña otros munchos productos del campu, mesmamente la carne'l samartín, asina como preseos y dellos oxetos más.

Per so especial construcción xúlgase-y munches vegaes como socesor los *palafitos* de dómines d'anantes de Cristu, alzaos so los sofitos y nes márxenes de llagos y ríos. Esto nun ye cierto, pero sí lo ye la so antigüedá de construyimientu, con anicios que nun podemos precisalos pero que devolen sin dubia a feches prerromanes. Anque los exemplares güei calteníos nun van más lloñe de lo postrero la edá media, son abondes les anuncios documentales que falen d'horros altomedievales qu'atopamos nos papeles y lletres d'entós. Anuncios escritos enantes apaecen en dellos plumiares de l'antigüedá, como Varrón y Plinio, falando de celleros u «horrea» que podíen ser de formes variaes, y que nun solo se refieren a los horros de maera y llevaos del suelu, sinón tamién a otros fechos con muries fornies o mesmamente mediu entarraos. De toes maneres durante la dómina romana l'usu del «horreum» ya ta documentáu nuna parte del país, munchu mayor que la que güei tien horros.

Paez que na edá media lléndase l'emplegu la pallabra, ya entós «orrio» u «orreo», a la España húmida col sentíu de celleru. Ensin embargo n'otros llugares queden derivaes d'elles acordándonos el so vieyu desflundimientu: asina «horrero» ye'l que tien al so pricurru troxes de trigu, y desquiónalu y esparde.

D'esti mou la pallabra llatina, n'asturianu cola forma «orru», «orriu», «urru», reduxo'l so sinificáu al celleru allevantáu sol suelu, y asina airiáu polos sos llaos y pol suelu.

D'otru llau la construcción de los horros mantúvose sólo'n Galicia y Asturias, asina como'n delles zones del otro llau la Cordelera Cantábrica, dientru ya la conca'l Dueru. Per contra nel País Vasco y en Santander los horros dexaron de faese dende'l términu la edá media.

N'Asturies los horros ufierten, en conxuntu, una tipoloxía abondo homoxénea si facemos comparanza cola de Galicia, onde la variedá ye grande. Del modelu más vieyu, el graneru-cestu, fechu de vares entretexies en forma cilindru con teyáu cónicu de paya, nun queda exemplu dengún. Sin embargo, el so usu atópase na pallabra SEBE, usá n'Ibias pa nomar les paredes de maera l'horru; *sebe* non sólo val pa nomar los xetos

de los praos, sinón tamién los texíos de vares entretexíes. Sin dubia los primeros horros yeren de vares y la pallabra pasó a apellidar les tables de maera.

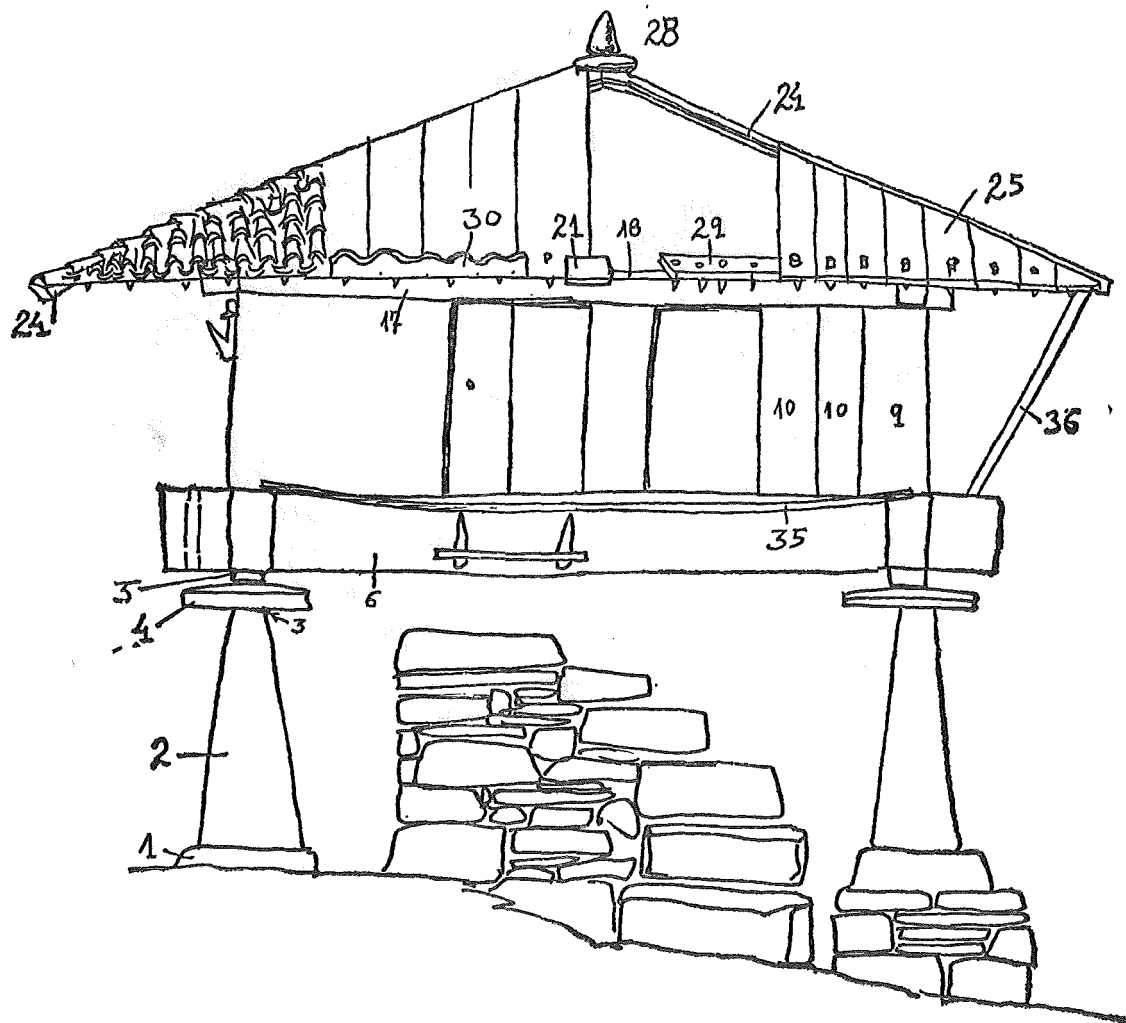
Tolos horros asturianos que güei puen vese son de tables y trabes de maera, son de planta cuadrá o retangular, y feches cola mesma técnica. Hai, sin embargu, variantes como les usaes nel occidente asturianu y nes fasteres llinderes de León y Lugo y qu'usen techos vexetales, o l'usu de teya o pizarra. Peru'l tipu horru ye mui pareyu nunos casos y n'otros.

Mayor ye la diferencia atopá na edá de los horros, d'un llau y otru d'Asturies: nel oriente y nel centru, atópense los exemplares de más años, fechaos nel sieglu XV y XVI. Son siempre horros cuadraos, a vegaes de munchu tamañu. Per contra, nel occidente d'Asturies abasten les paneres de planta retangular, y feches dende mediaos el sieglu XVIII. En xeneral equí agüeyase que nos caberos tres sieglos el llabor costrutivu fo pergrande, lo contrario de les zones con horros más vieyos, onde paez que paró la costrucción de los mesmos abenayá quiciabes dende'l sieglu XVIII.

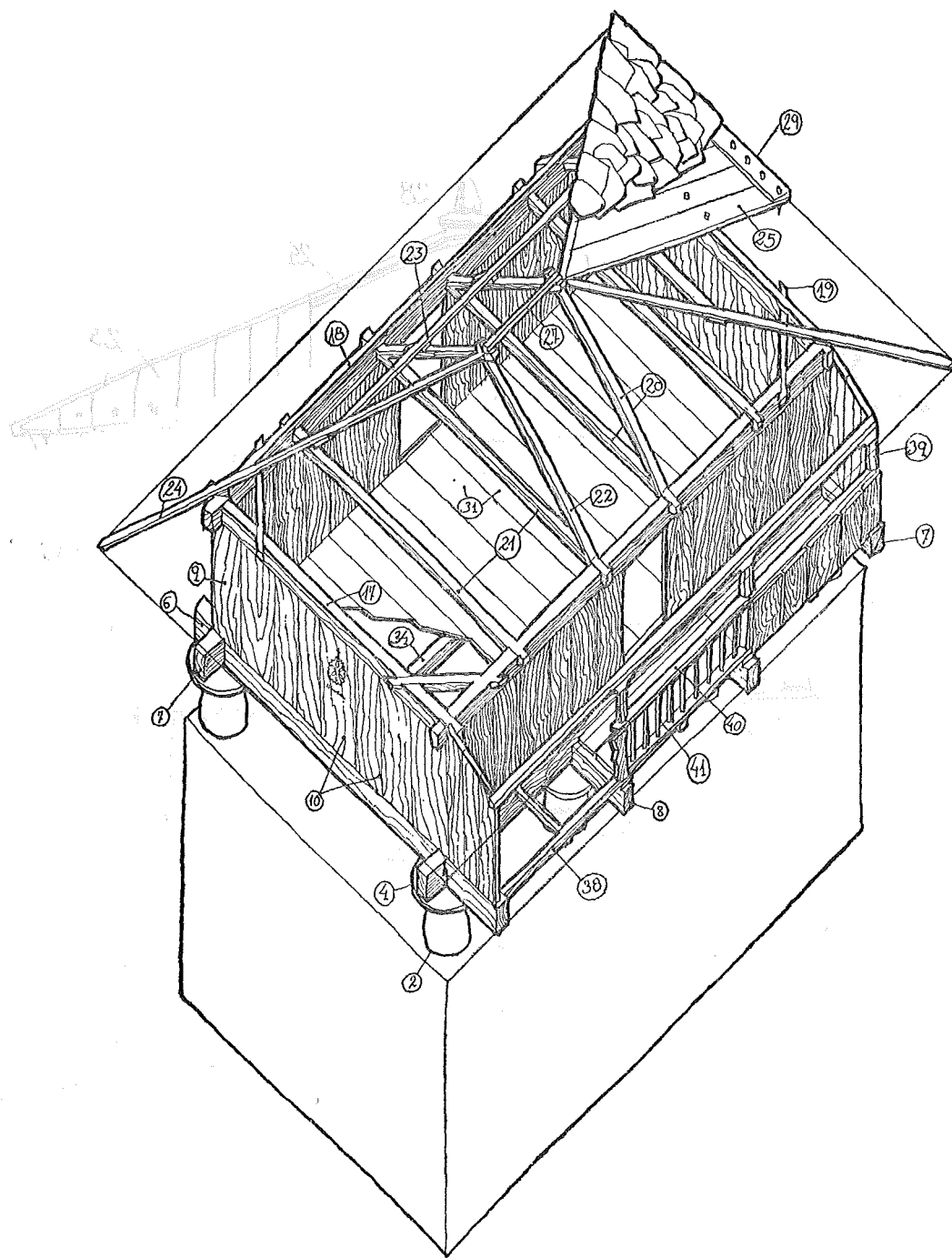
Y la mayor antigüedad del horru frenti a la panera agüeyase nos nomes de les diferentes pieces qu'igüen ún y otru. Asina apréciase que'l nome de les pieces fundamentales na costrucción del horru y que por eso son de siempre, son bien diferentes a les de les pieces añadíes llueu pa facer la panera —les de correor sobre too—. Estes pieces nuevas, entremetíes dende la metá'l sieglu XVIII, suelen tener nome castellanizáu, mientras que les otres tienen nomes tradicionales d'orixen llatinu na so mayor parte. Tamién la deseña de panera ye más o menos acabante facese, atopándose dende'l sieglu XVIII el so aniciu.

Xovellanos, nos sos diarios, el 26 xunetu de 1792 visita «una nueva panera u horrio», apuntando sos partes, recoyendo'l vocabulariu básicu que güei ye común en delles partes d'Asturies. Asina y too hai munches variedaes llocales, delles recoyémosles nesta curtia nota. Xovellanos escribe: *pegoyos y muelas*, como pieces de sofitu, *trabes, colondras, liños, tocas, vigas, paneras y gatos* nel cuerpu; *aguilones, filera, tijeras, tercias y cabrios* pa facer *las alas* del teyáu. *Agujeros o aguaderos* que refuercen los cabrios. *Vigazón, puentes y cadenas* del pisu. A lo postrero anota la *tenovia*, y la *subidera*, pa xubir al horru.

Estes pallabres tán recoyíes en Belmonte, nel occidente, y son comunes a munches partes d'Asturies, pero tienen tamién variantes y sinónimos. D'esti mou axuntamos unes poques d'estes, qu'apaezen nes páxines segües y que cuerrespuenden a la recoyía de los nomes en tres zones bien estremaes, el conceyu Allande nel occidente, ú hay tamién variedaes debíes a les llendes dialetales, el conceyu Carreño nel Cabu Peñes, y el conceyu Villaviciosa. La enformación vien n'Allande de Cimaviñlla, Prada, el Sellón y Fonteta; en Carreño, de Valle, y en Villaviciosa de Mogoyu, Pandenes, Celada y Lloses.

L'horru

La panera

	CARREÑO	VILLAVICIOSA	ALLANDE
sofitu	1. Pilpañu 2. Pegoyu 3. Cuña 4. Muela 5. Tacu de pose	1. Solera 2. Pegoyu 3. Cuña 4. Muela, pegoyera 5. Pina	1. Sapo 2. Piollu 3. Pina 4. Mola 5. Pina, forra
cuerpu	6. Trabe 7. Trabe llargu 8. Cadenes carceleres 9. Enguelgu-esquinal 10. Colondres	6. Trabe, trabanca 7. Viga 8. — 9. Esquineru 10. Cureñes	6. Trabe 7. Madre 8. Viga panera 9. — 10. Corondia
engarce	11. Escopladures 12. Espigues 13. Cortaes de cuña 14. Regadures del lliñu 15. Regadures de colondres 16. Almillés	11. Rebaxes 12. — 13. — 14. Riegu, canaletina 15. Regadura 16. Barrotillo	11. Garzo, canaleta 12. Espiga 13. — 14. Canaleta 15. — 16. Barrotillo
teyáu	17. Lliñu 18. Sobrelliñu 19. Chabalcones 20. Armadures 21. Perros 22. Tiyerés 23. Tercies 24. Agüiles 25. Cabriu 26. Perandante 27. Cumbre 28. Picos 29. Orilleru 30. Bocateya	17. Lliñu-solera 18. Sobrelliñu, mesa 19. Cruceta, puente, cadena 20. Armadures 21. Tiyerés 22. Tiyerés 23. Tercies 24. Aguilón, anguilón 25. Cabriu 26. Perandante 27. Cumbre 28. — 29. Orilleru, peonera 30. —	17. Lliño, liño 18. Toca, touca 19. Gato 20. Viga panera 21. Tixeras 22. Tixeras 23. Tercias 24. Aguilón 25. Ripias 26. — 27. Queso, paxarera 28. Colmar, cumar 29. — 30. —
pisu	31. Pontones 32. Tillu 33. Abrazadera 34. Cadenes	31. Pontes 32. Tilláu 33. Frenu 34. Pontón	31. Pontes 32. Tillo 33. — 34. —
correor	35. Talandoria 36. Tornapuntos 37. Almanque 38. Soleres del correor 39. Colunes 40. Pasamano 41. Reya torniao 42. Reya moldeao 43. —	35. Tenobia 36. Rebofia, peón 37. Almanque 38. Vigüeta 39. Coluna 40. Pasamano 41. Reya 42. Reya 43. Guardapié	35. Talameira 36. Almanque 37. — 38. — 39. Colunas 40. Pasamano 41. Reya 42. Reya 43. Rodapié